

روایت زندگی پریدخت ابراهیمی، نخستین زن فعال در حوزه تیمار و بازپروری پرندگان شکاری در ایران

برگرداندن شکاری‌ها به آسمان

عباسعلی سپاهی یونسی | بهانه گفت‌وگویم با میهمان این هفته‌ام، دنیای پرندگان شکاری است، پرنده‌هایی که حضورشان برای سلامت طبیعت حیاتی است اما به واسطه قاچاق، تخریب زیستگاه و ناآگاهی انسان‌ها، سال‌هاست در معرض تهدید قرار گرفته‌اند. گفت‌وگو با پریدخت ابراهیمی، یک دهه هفتادگی که بخش بزرگی از زندگی‌اش را وقف نجات و بازپروری همین پرندگان کرده، دوباره مرا به این نقطه رساند که بعضی‌ها برکت این سرزمین‌اند. میهمان من زنی است که برخلاف مسیر معمول، راهی را

انتخاب کرده که کمتر کسی - به‌ویژه در میان زنان - قدم در آن گذاشته؛ راهی سخت، پرهزینه و گاه خطرناک. او با پشتکاری کم‌نظیر، آموخته‌هایش از کودکی در دل طبیعت را به دانشی تبدیل کرد که امروز نتیجه‌اش بازگشت بیش از ۱۰۰ پرنده شکاری به آسمان، برگزاری کارگاه‌های آموزشی و تلاش برای آگاهی‌بخشی درباره ارزش این گونه‌هاست. گفت‌وگو با ابراهیمی فرصتی شد برای شنیدن قصه‌های پرواز، رهایی و مسئولیتی که شاید کمتر درباره‌اش گفته شده باشد.



ورود به دنیای پرندگان شکاری

و حیوانات بزرگ‌تر مانند خرگوش‌های وحشی یا حیوانات کوچک‌تر نیاز بود. این موضوع برای من چالش بزرگی بود، چرا که تأمین چنین مواد غذایی برای پرندگان شکاری هزینه‌بر و زمان‌بر بود. من با شرکت پژوهشگران شاهین زاگرس در زمینه پروژه‌های شناسایی، تحقیقاتی، آمار و پژوهشی پرندگان شکاری در ایران همکاری می‌کنم. هدف ما انجام کار روی پرندگان در حال انقراض مانند شاهین و بالابان، همچنین گونه‌هایی مانند عقاب طلایی و انواع کرس‌ها از لحاظ پرکندگی، جمعیت، عوامل کاهش جمعیت و پروژه‌های احیای جمعیت است. از دیگر تحقیقات ما بررسی تأثیر مستقیم قاچاق گونه‌های در خطر انقراض مانند شاهین، بالابان و شاهین بحری به کشورهای عربی است. در این زمینه دوسال در پروژه بررسی پرندگان شکاری در شیرکوه یزد و سه سال در پروژه بررسی پرندگان شکاری ذخیره‌گاه زیست کره در چهارمحال و بختیاری با شرکت پژوهشگران شاهین زاگرس همکاری داشتم.

آن‌ها خواستم اگر پرنده مریض و آسیب‌دیده‌ای به دستمان رسیدن برایش غذا فراهم‌و از آن نگهداری کنم. همین اتفاق هم افتاد و من در مسیر یاد گرفتن بیشتر افتادم. در آن زمان فکر می‌کردم همه پرندگان شکاری مانند شاهین‌ها به یک شکل هستند. حتی برای نگهداری پرنده‌ها دستکش مخصوص نداشتیم و از دستکش آشپزخانه استفاده می‌کردم. اما به مرور و با مطالعه بیشتر متوجه شدم پرندگان شکاری بسیار متنوع هستند و هر یک ویژگی‌ها و نیازهای خاص خود را دارند. به‌ویژه اینکه هر گونه از پرندگان شکاری، مانند شاهین، دلچیه، عقاب و سایر انواع، نیاز به مراقبت‌ها و شیوه‌های نگهداری متفاوتی دارند. در این دوران، مطالعه درباره بیماری‌ها، نحوه تغذیه و شرایط زندگی این پرندگان برای من بسیار مهم شد. یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های نگهداری از این پرندگان، تأمین غذای مناسب برای آن‌ها بود. برای مثال، شاهین‌ها به شکارهای زنده نیاز دارند؛ موش‌ها و خرگوش‌ها جزء اصلی غذای آن‌ها محسوب می‌شوند. برای عقاب‌ها نیز شکار زنده

سال گذشته مقطع ارشد مدیریت کارآفرینی را تمام کردم، اما پیش از دانشگاه، در مشاغل مختلف تجربه کسب کرده‌بودم؛ از طراحی، عکاسی و فتوشاپ گرفته تا کار در گلخانه و مرغداری. شاید برایتان عجیب باشد اما من دوسالی در کار پرورش مرغ و بلدرچین بودم و تخم نطفه‌دار بلدرچین تولید می‌کردم و به یزد و اصفهان می‌فروختم. همه این‌ها سبب شدند با دنیای کسب‌وکار بیشتر آشنا شوم. اما یکی از مهم‌ترین تجربیات من در این مسیر، ورود به دنیای پرندگان شکاری بود. این راه هم بگویم ما خانوادگی از حیوانات علاقه‌زیدی داریم و من همیشه مجموعه‌ای از حیوانات داشتم. این اتفاق زمانی برای من رخ داد که در نوجوانی به‌طور تصادفی در بازار خلیج تهران با یک جوجه دلچیه آشنا شدم. آشنایی من با دلچیه در واقع نقطه عطفی در زندگی‌ام بود. جوجه دلچیه‌ها بزرگ‌تر از آن زمان، علاقه‌مند به پرندگان شکاری و محیط زیست بیشتر و بیشتر شدند. البته در ابتدا هیچ‌گونه تجربه‌ای در این زمینه نداشتم، اما به‌سرعت شروع به مطالعه و یادگیری چشم‌انداز جدیدی از کار و زندگی برای خودم پیدا کنم.

از کودکی و دیروز

موضوعی نبود که جذابیت زیادی داشته باشد. اما از زمانی که وارد دبیرستان شدم و رشته‌ای را که به آن علاقه‌مند بودم انتخاب کردم، تغییرات بزرگی در نگرش من به تحصیل و یادگیری به وجود آمد. آن زمان بود که به حوزه‌های فناوری، کامپیوتر و انیمیشن‌سازی علاقه پیدا کردم و تصمیم گرفتم در رشته‌ای تحصیل کنم که به این موضوعات مربوط باشد. این تغییر، نه تنها در انتخاب رشته تأثیرگذار بود، بلکه سبب شد علاقه‌ام به تحصیل بیشتر شود. وقتی رشته‌ای که علاقه داشتم را انتخاب کردم، تغییرات عمده‌ای در رویکرد من به درس و تحصیل به‌وجود آمد. در واقع، انتخاب رشته به من کمک کرد بدانم چه چیزی برای من جذاب است و در چه زمینه‌ها به‌سرعت شروع به مطالعه و یادگیری چشم‌انداز جدیدی از کار و زندگی برای خودم پیدا کنم.

کمک به عقاب طلایی

این آموزه‌ها سبب شد در تمام این سال‌ها علاوه بر بازپروری و مراقبت از پرندگان شکاری، به جنبه‌های آموزشی و فرهنگی این کار هم توجه بیشتری داشته باشم. دکتر کیامرزی در واقع به من آموخت پرندگان شکاری نه تنها موجودات زیبا و خارق‌العاده‌ای هستند، بلکه نقش بسیار مهمی در اکوسیستم‌ها و حفظ تعادل طبیعی ایفا می‌کنند. با گذشت زمان و پس از اینکه توانستم پرندگان آسیب‌دیده‌ای مانند عقاب طلایی را با کمک دکتر کیامرزی به‌طور موقت به‌یهد ببخشم، شروع به تحقیقات بیشتری در این زمینه کردم. آشنایی با دکتر کیامرزی و محبت‌های پدرانه او و دوستان دیگری در حوزه کمک به محیط زیست سبب مهاجرت به اصفهان شد و اینکه پرندگان شکاری همه زندگی من شدند.



همکاری با محیط‌بان‌ها و دامپزشکان

در طول این سال‌ها، همه گونه‌های خاص را با همکاری نزدیک با محیط‌بان‌ها و دامپزشکان یکی از مؤثرترین بخش‌های کار من بود و در این مسیر دوستان خارجی علاقه‌مند به این حوزه هم پیدا کردم. حتی یک مجله آلمانی با من تماس گرفت تا عکس و اطلاعاتی از خودم برای چاپ در مجله در اختیار آن‌ها بگذارم. دامپزشکان در ابتدا به دلیل عدم تجربه‌ام در این زمینه، به من راهنمایی و کمک می‌کردند تشخیص‌های درست‌تری انجام دهم. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در این زمینه، درمان بیماری‌ها و صدماتی بود که در نتیجه تماس با انسان‌ها یا آسیب‌های محیطی به این پرندگان وارد می‌شد. در این مدت، با همکاری محیط‌بان‌ها و دامپزشکان

توانستیم مجموعه‌ای از فعالیت‌های آموزشی و تحقیقاتی را برای بهبود وضعیت پرندگان شکاری آسیب‌دیده انجام دهیم. در این راستا، به‌طور منظم در جلسات آموزشی برای محیط‌بان‌ها شرکت می‌کردم و آن‌ها را در مورد نحوه بازپروری و مراقبت از پرندگان شکاری آموزش می‌دادم. این آموزش‌ها برای بهبود شرایط زندگی پرندگان شکاری در سطح وسیع‌تر از اهمیت بالایی برخوردار بود. یکی از آرزوهای من مدت‌ها داشتم، ایجاد یک مرکز تخصصی برای آموزش و بازپروری پرندگان شکاری بود. هدف من از این کار، آموزش و بازپروری پرندگان آسیب‌دیده، همچنین تربیت محیط‌بان‌ها و دامپزشکان در این زمینه بود. پس از چندین سال تلاش و همکاری با سایر گروه‌ها، توانستم این مرکز را

من بود، چرا که آموزش‌های دکتر نه تنها رسید با تماس دامپزشکی گلیپایگان بود؛ یک عقاب طلایی که به‌شدت آسیب دیده بود. این پرنده به دلیل آسیب شدید در بال‌ها و چشم‌ها، توان پرواز نداشت. نگهداری از چنین پرنده‌ای چالش بزرگی بود، چرا که باید از آن مراقبت می‌کردم و در عین حال، درمان‌های تخصصی را برای بهبودی‌اش انجام می‌دادم. برای همین با سازمان محیط‌زیست تماس گرفتم تا از آن‌ها کمک بگیرم و از این طریق با دکتر کیامرزی آشنا شدم. می‌توانم بگویم یکی از مهم‌ترین لحظات در مسیر حرفه‌ای من، آشنایی با دکتر غلامرضا کیامرزی بود. دکتر کیامرزی که به عنوان پدر شاهین ایران هم شناخته می‌شود، یکی از بزرگ‌ترین کارشناسان پرندگان شکاری در کشور است. آشنایی با او نقطه عطفی در کار



در اهمیت شکاری‌ها

زیرا حضور، فراوانی و موفقیت زادآوری آن‌ها به کیفیت زیستگاه، دسترسی به منابع غذایی، ساختار زنجیره غذایی و میزان دخالت‌های انسانی وابسته است. تغییر در وضعیت جمعیتی این گونه‌ها می‌تواند نشان‌دهنده تخریب زیستگاه، کاهش منابع غذایی، آلودگی محیط‌زیست یا افزایش فشارهای انسانی باشد. در میان پرندگان شکاری، برخی گونه‌ها نقش شاخص‌تری در ارزیابی سلامت اکوسیستم‌ها دارند. هما (کرکس ریش‌دار) یکی از بارزترین این گونه‌هاست که به دلیل قرار گرفتن در انتهای زنجیره غذایی و تغذیه تخصصی از استخوان‌های باقی‌مانده لاشه‌ها، به آخرین حلقه زنجیره غذایی لاشه‌خوران تبدیل شده است. حضور هما در یک زیستگاه مستلزم وجود شبکه غذایی کامل، جمعیت پایدار سایر لاشه‌خوران، کیفیت بالای زیستگاه و حداقل مزاحمت انسانی است. از این رو، مشاهده این گونه می‌تواند نشان‌دهنده سلامت اکوسیستم، پایداری چرخه‌های طبیعی و عملکرد مناسب شبکه غذایی باشد. عقاب طلایی نیز به‌عنوان یکی دیگر از گونه‌های شاخص پرندگان شکاری، نقش مهمی در ارزیابی سلامت زیستگاه‌ها ایفا می‌کند. این گونه با قرار گرفتن در رأس هرم غذایی و نیاز به قلمروهای وسیع، منابع غذایی متنوع و مناطق امن برای زادآوری، نسبت به تخریب زیستگاه و کاهش طعمه‌ها حساسیت بالایی دارد. حضور پایدار عقاب طلایی در یک منطقه نشان‌دهنده تعادل زنجیره غذایی، فراوانی مناسب طعمه‌ها و کیفیت مطلوب زیستگاه است. به دلیل طول عمر بالا و نرخ تولیدمثل پایین، تغییرات جمعیتی این گونه معمولاً بازتابی از فشارهای بلندمدت و پایدار بر اکوسیستم است.

به همین دلیل، پرندگان شکاری ابزارهای ارزشمندی در پایش زیست‌محیطی و ارزیابی کیفیت زیستگاه‌ها به‌شمار می‌روند. یکی دیگر از نقش‌های مهم پرندگان شکاری، تنظیم و تعدیل جمعیت سایر پرندگان و جانوران است. این گونه‌ها با شکار انتخابی پرندگان و جانوران ضعیف، بیمار یا کم‌توان، از افزایش بی‌رویه جمعیت طعمه‌ها جلوگیری کرده و به حفظ ساختار سالم جمعیتی کمک می‌کنند. در غیاب پرندگان شکاری، برخی گونه‌های فرصت‌طلب می‌توانند به‌سرعت افزایش یافته و از طریق رقابت، تخریب زیستگاه یا فشار بر گونه‌های حساس‌تر، موجب کاهش تنوع زیستی شوند. همچنین، کنترل جمعیت پستانداران کوچک به‌ویژه پرندگان توسط پرندگان شکاری، نقش مهمی در جلوگیری از تخریب پوشش گیاهی، طغیان جمعیتی و گسترش بیماری‌ها دارد. افزون بر شکار مستقیم، حضور پرندگان شکاری از طریق ایجاد «اثر ترس» بر رفتار طعمه‌ها، موجب تغییر الگوی استفاده از زیستگاه و توزیع متعادل فشار اکولوژیک در محیط می‌شود. پرندگان شکاری، به‌ویژه گونه‌های لاشه‌خور، نقش مؤثری در کنترل و کاهش گسترش بیماری‌ها ایفا می‌کنند. کرکس‌ها با مصرف لاشه‌ها از باقی‌ماندن منابع بالقوه انتشار بیماری‌های مشترک میان انسان و دام جلوگیری می‌کنند. کاهش جمعیت این پرندگان می‌تواند منجر به افزایش لاشه‌های رهاشده در طبیعت، رشد جمعیت جانوران لاشه‌خور فرصت‌طلب و افزایش خطر انتقال بیماری‌هایی مانند هاری و سیاه‌زخم شود. این موضوع به‌ویژه در مناطق روستایی و دامداری اهمیت بالایی دارد. پرندگان شکاری به عنوان شاخص‌های سلامت زیستگاه‌ها شناخته می‌شوند،

مردم ما باید بدانند پرندگان شکاری از مهم‌ترین اجزای اکوسیستم‌های طبیعی به‌شمار می‌روند و نقش اساسی در حفظ تعادل و پایداری زیست‌بوم‌ها ایفا می‌کنند. این پرندگان به دلیل قرار گرفتن در رأس هرم غذایی، به عنوان شاخص‌های قابل اعتماد سلامت زیستگاه شناخته می‌شوند و تغییرات جمعیتی آن‌ها می‌تواند بازتابی از وضعیت کلی اکوسیستم باشد. افزون بر ارزش بوم‌شناختی، پرندگان شکاری دارای اهمیت اقتصادی، فرهنگی، آموزشی و پژوهشی نیز هستند که آن‌ها را در کانون توجه برنامه‌های حفاظت از حیات‌وحش قرار می‌دهد. بسیاری از پرندگان شکاری به دلیل قلمروهای وسیع، نیازهای زیستگاهی گسترده و حساسیت بالا به تغییرات محیطی، در گروه گونه‌های چتری (Umbrella species) قرار می‌گیرند. حفاظت از این گونه‌ها مستلزم حفظ زیستگاه‌های وسیع و نسبتاً دست‌نخورده است که به‌طور هم‌زمان موجب حفاظت از طیف گسترده‌ای از گونه‌های جانوری و گیاهی هم‌زیست در همان زیست‌بوم می‌شود. از این رو، تمرکز حفاظتی بر پرندگان شکاری می‌تواند کارایی و اثربخشی برنامه‌های حفاظت از تنوع زیستی را به‌طور قابل توجهی افزایش دهد. پرندگان شکاری به دلیل قرار گرفتن در سطوح بالای زنجیره غذایی، نسبت به آلودگی‌های محیطی حساسیت بالایی دارند و به‌شدت تحت تأثیر تجمع زیستی آلاینده‌ها مانند سموم دفع آفات، فلزات سنگین و داروهای دامپزشکی قرار می‌گیرند. کاهش جمعیت، افت موفقیت زادآوری یا بروز ناهنجاری‌های فیزیولوژیک در این گونه‌ها می‌تواند به عنوان هشدار زودهنگام در مورد آلودگی محیط‌زیست و اختلال در عملکرد اکوسیستم‌ها تلقی شود.

